

สถานการณ์ของละมั่งในสถานเพาะเลี้ยงและโครงการฟื้นฟูประชากรละมั่ง ถิ่นฐานธรรมชาติในประเทศไทย

นิกร ทองทิพย์¹ พรชัย สัญญิตเสรี¹ อรสา พระลักษณะ³ อภิษฐา สุดสุข³ สุชาติพิศเดชชัยศรี³ นิธิดล บุรณะ
พิมพ์ บริพัตร ศิริอรุณรัตน์² มาโนช อินดี⁴ ไพศัลย์ เล็กเจริญ⁴ เบญจรงค์ สังขะรักษ์⁵ ดารกา ทองไทยนนท์²
อัมพิกา ทองภักดี² วัลยา ทิพย์กันทา² ตรศกดิ์ นิยานันท์ บรรพต มาลีหวล⁶ ประวูช เปรมปรีดี⁶ อมรรัตน์
ว่องไว⁶ กฤตภาส ขันทะธงสกุลดี⁶ รองลาภ สุขมาสรวง⁶ นริศ ภูมิภาคพันธ์⁶ สุเมธ กมลนรนาถ⁶ และ วรวิทย์
วัชรวัลลภ¹

- 1/ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2/ องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์
- 3/ ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 4/ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- 5/ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช
- 6/ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

ละมั่ง (*Cervus eldii*) เป็นสัตว์วงศ์กวาง (Cervidae) 1 ใน 6 ชนิดที่มีถิ่นกำเนิดในประเทศไทย และเป็นสัตว์ป่าสงวน 1 ใน 15 ชนิด ตามพระราชบัญญัติ สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2535 ละมั่งในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 ชนิดย่อย คือ ละมั่งพันธุ์ไทย (*Cervus eldii simensis*) และ ละมั่งพันธุ์พม่า (*Cervus eldii thamin*) ก่อนปี พ.ศ. 2539 ไม่พบรายงานการปรากฏของละมั่งใน ถิ่นกำเนิดตามป่าธรรมชาติแล้ว อย่างไรก็ตาม องค์การสวนสัตว์ในพระบรมราชูปถัมภ์ สถานี เพาะเลี้ยงสัตว์ป่า สังกัดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และสวนสัตว์เอกชนได้ทำการ เพาะเลี้ยงละมั่งในสถานที่เลี้ยงเพื่อเพิ่มจำนวนประชากร กระทั่งปี พ.ศ. 2546 มีการจัดประชุมเชิง ปฏิบัติการเรื่องการอนุรักษ์และฟื้นฟูละมั่งในประเทศไทย จากความร่วมมือของ คณะวนศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ องค์การสวนสัตว์ฯ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ ป่าและพันธุ์พืช สมาคมอนุรักษ์สัตว์ป่า และสถาบันสมิธโซเนียน ประเทศสหรัฐอเมริกา และได้ เสนอโครงการฟื้นฟูประชากรละมั่งพันธุ์พม่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ในประเทศไทย โดยก่อนหน้านั้นในปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ได้ดำเนินการปล่อย ละมั่งรวมจำนวน 25 ตัว ต่อมาเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ จังหวัดพะเยา ได้ดำเนินการปล่อย ละมั่งสู่ธรรมชาตินับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 กระทั่งถึงปัจจุบัน ปล่อยละมั่งเป็นจำนวน 42 ตัว ระหว่างนี้ มีการสูญเสียชีวิตไป 8 ตัว โดยตาย 7 ตัวและออกนอกพื้นที่ 1 ตัว คงเหลือมีชีวิตอยู่ 34 ตัว ปี พ.ศ. 2549 มูลนิธิคืนช้างสู่ธรรมชาติได้นำละมั่งจำนวน 6 ตัว ปล่อยสู่ธรรมชาติในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ลังกา จังหวัดลพบุรี และในปี พ.ศ. 2551-2556 ได้ปล่อยละมั่งที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

รวมทั้งสิ้น 84 ตัว มีละมั่งเหลือจากการปล่อยทั้งหมด 12 ตัว ถูกจับกลับไปยังสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าห้วยขาแข้งจำนวน 6 ตัว เหลืออาศัยอยู่ในป่าธรรมชาติ 6 ตัวและมีละมั่งเกิดในธรรมชาติ 9 ตัว (wild born) รวมทั้งเหลือในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งทั้งหมด 15 ตัว ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 เริ่มมีการปล่อยละมั่งในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี โดยได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จากพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ เสด็จมาเป็นประธานในพิธีปล่อยละมั่งคืนสู่ธรรมชาติ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2554 และ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 โดยปล่อยละมั่งทั้งหมด 8 ตัว เป็นเพศเมีย 6 ตัวและเพศผู้ 2 ตัว ในจำนวนนี้มีละมั่งเพศเมียที่เกิดจากการผสมเทียมด้วย ปัจจุบันพบว่า ละมั่งสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ จำนวน 6 ตัว โดยให้กำเนิดลูกละมั่งจำนวน 4 ตัว และมีชีวิตอยู่รอด 3 ตัว และจากการตรวจสอบและสอบถามตามสถานที่เลี้ยงต่างๆ ในประเทศไทย พบว่า ปัจจุบันมีการเลี้ยงละมั่งอยู่ทั้งหมด 691 ตัว จำแนกเป็นละมั่งพันธุ์พม่า 641 ตัว และละมั่งพันธุ์ไทย 50 ตัว

Eld's deer (*Cervus eldii*) Population Status and Reintroduction Project in Thailand

Nikorn Thongtip¹, Pornchai Sunyathitiseree¹, Orasa Phraluk³, Apichaya Sudsuk³, Nithidol Buranaphim², Boripat Siriaronrat², Manoch Yindee⁴, Pisin Lekchareon⁴, Benjarong Sangkharak⁴, Daraka Thongthainunth², Ampika Thongphakdee², Walaya Tipkantha², Torasak Niphanunth⁵, Banpot Maleehual⁵, Prawoot Prempre⁵, Amornrat Wongwai⁵, Kritaphas Khanthathongsakooldee⁵, Ronglarp Sukmasuang⁶, Naris Bhumbhakbhan⁶, Sumate Kamolnoranart² and Worawidh Wajjwalku¹

1/ Faculty of Veterinary Medicine, Kasetsart University

2/ Zoological Park Organization

3/ Center for Agricultural Biotechnology, Kasetsart University

4/ Faculty Veterinary Medicine, Mahidol University

5/ Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation

6/ Faculty of Forestry, Kasetsart University

Abstract

Eld's deer (*Cervus eldii*) is a subtropical cervid species of South and Southeast Asia. This deer is listed as Endangered (EN) by the IUCN red list and listed on CITES Appendix I (Timmins and Duckworth, 2008). The species is listed under the Thai National Wildlife Reservation and Protection Act Since 1992. Two subspecies of Eld's deer; the Thamin Eld's deer (*Cervus eldii thamin*) and Siamese Eld's deer (*Cervus eldii siamensis*) (Balakrishnan et al, 2003) historically existed in Thailand's dry forest but were extinct in the wild since 1980s. However, both species are maintained in captivity in Thailand (zoos and breeding centers), although the populations were small with tendency of inbreeding. Siamensis population exhibited low fecundity and high incidence of stillbirths (Keeper's record, Dusit Zoo, Thailand). However, the Thamin Eld's deers have been successfully bred and reintroduced into the wild as part of a collaborative effort among Thai government agencies, Zoological Park Organization, Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, academics and Smithsonian Conservation Biology Institute. The first reintroduction effort was conducted in 1983 with 25 Eld's deer released to Phukhiao Wildlife Sanctuary in North Eastern part of Thailand; however, the released individuals did not persist in this habitat (Ronglarp Sukmasuang, personal communication). In 1998, 42 Eld's deer were reintroduced to Wiang Lor Wildlife Sanctuary in Northern part of Thailand. From post release monitoring data, 34 animals (7 died inside and another 1 died outside sanctuary) are still living in the sanctuary (Ronglarp Sukmasuang, personal communication). In 2006, 6 deers were reintroduced to Sublungka Wildlife

Sanctuary in Middle part of Thailand (Naris Bhumbhakbhan, personal communication). Then, during 2008-2011, 84 Thamin Eld's deer have been released at Huai Kha Khaeng Wildlife Sanctuary, 12 of which survived. Of these 12 individuals, six gave birth to nine wild born offspring and the remaining were captured to send back to the Huai Kha Khaeng Wildlife Breeding Center. Finally, during 2008-2011 and eight deers were reintroduced to Salakhrara Wildlife Sanctuary, six of which still alive including a female hind that was born from artificial insemination with frozen-thawed semen. Nowadays, four fawns were born, three of which still alive, including the one produced from the female produced by frozen-thawed semen (Buranapim et al, 2008; Prempreet et al, 2013). At present, there was a total of 641 Thamin and 50 Simemsis Eld's deer were left in Thai ex-situ conservation centers (Nikorn Thongtip, personal datas).

References:

- Balakrihnan, C.N., Monfort, S.L., Gaur, A., Singh, L. and Sorenson, M.D. 2003. Phylogeography and conservation genetics of Eld's deer (*Cervus eldi*). Molecular Ecology. 12(1): 1-10.
- Buranapim, N., Sukmsuang, R. and Bhumparkpan, N. 2008. Population Viability Analysis of Reintroducing Brow-antlered Deer (*Cervus eldi thamin*) in Huai Kha Khaeng Wildlife Sanctuary, Uthai Thanee Province. Thesis. Graduate school. Kasetsart University.
- Prempreet, P., Sukmasuang, R., Bhumpakphan, N. and Yindee, M. 2013. Post-released Monitoring of Hog deer, Eld's deer and Sambar deer in Salakphra Wildlife Sanctuary, Kanchanaburi Province. Thesis. Graduated school. Kasetsart University.
- Timmins, R.J. and Duckworth, J.W. 2008. *Rucervus eldii* In: IUCN 2012: IUCN Red List of Threatened Species. Version 2012.1. Available: iucnredlist.org